

11.2 Een zeer uitgebreid verslag voor school en ouders (ter illustratie)

→ *Dit psychologische verslag bevat vertrouwelijke informatie. De conclusies hebben alleen betrekking op de vragen in dit verslag en kunnen niet gebruikt worden voor het beantwoorden van andere vragen. De gegevens zijn maximaal een jaar geldig.*

Peter, 6;6 jaar Regulier onderwijs; schoolverloop: 1, 2, 3
Gezinssituatie: vader, moeder, Peter en jonger broertje (groep 2)
Er zijn geen andere instanties betrokken bij kind of gezin.
De school is dit schooljaar begonnen met de implementatie van HGW.

Procedures: Aangemeld eind groep 2, diagnostiek start begin groep 3. Het intakegesprek met de IB, leerkracht en beide ouders was op ... Het psychologisch onderzoek vond plaats op ... Het adviesgesprek (eerst ouders en daarna met leerkracht en IB) erbij was op ...

Intakefase: intakegesprek met school en ouders

Reden van aanmelding (vanuit groep 2): problemen met werkhouding en gedrag.

Leerontwikkeling: Peter kan makkelijk leren, hij is leergierig en nieuwsgierig. Taal- en rekenopdrachten vindt hij heel interessant. Hij maakt zich de leerstof makkelijk eigen en houdt van nieuwe kennis. CITO-scores eind groep 2: Ordenen: A; Taal voor kleuters: A.

Werkhouding op school: In de kring was het in groep 2 moeilijk om Peter uit te dagen en was hij erg onrustig. Hij kon moeilijk stil zitten, friemelde veel en trok op een negatieve manier aandacht. Als het schoolwerk Peter interesseerde, deed hij actief mee in de kring en kon hij zich concentreren. Maar als het hem niet interesseerde, dan was zijn werkhouding problematisch. Als de leerkracht van groep 2 hem persoonlijk aansprak, dan kon ze zijn interesse wel wekken. Het ging beter als hij andere kinderen mocht helpen.

Nu in groep 3 doet de structuur en cognitieve uitdaging hem goed: er is meer betrokkenheid bij het leren en minder onrust. Maar het is nog steeds moeilijk voor Peter om de instructie goed uit te luisteren, hij gaat meteen aan de slag (impulsief) en maakt dan fouten omdat hij niet goed geluisterd heeft. Ook maakt hij slordigheidfouten en fouten omdat hij de structuur in een opdracht niet overziet. Ook al heeft de leerkracht het van te voren duidelijk gezegd, hij heeft meerdere reminders nodig tijdens zelfstandig werken.

Sociaal-emotionele ontwikkeling: Peter liet zich moeilijk corrigeren in groep 2, vooral in nieuwe situaties. Hij gaat dan door waar hij mee bezig is, kan moeilijk omswitchen. Peter kan buitensporig boos worden (schoppen, slaan, rood worden, schreeuwen, hard huilen). Hij kan zijn emoties moeilijk reguleren. Het gaat hierbij om onmacht, niet om onwil: het is voor Peter heel moeilijk om zich snel aan te passen aan een verandering en om rustig te reageren op een correctie, want hij wil het juist goed doen. In groep 2 kwam dit regelmatig voor, vooral in nieuwe en ongestructureerde situaties en wanneer hij gecorrigeerd werd. Onverwachte veranderingen zijn erg moeilijk voor Peter. Een voorbeeld van de IB: zij corrigeerde Peter omdat hij, met andere kinderen, rende door de gang. Hij reageerde hier heftig op, was niet meer aanspreekbaar en bleef 20 minuten boos en huilend in een hoek staan.

In groep 3 is dit nog maar een enkele keer voorgekomen. Een voorbeeld: Peter ruimt de knikkerbaan op voor een ander kind, de leerkracht geeft aan dat dit niet de bedoeling is, Peter wordt heel boos (schreeuwt, rent weg, wil klas uit, spartelt, slaat en schopt) en is daarna verdrietig. Na een tijdje afkoelen gaat het weer en kan de leerkracht het met hem bespreken.

Ook op het schoolplein was er een incident omdat een invalleerkracht hem corrigeerde. Peter is toen boos van het schoolplein afgelopen.

De leerkracht heeft al goed zicht op Peter, ze labelt zijn gedrag als onvermogen en stemt haar gedrag bewust op hem af. Zo biedt ze hem de structuur die hij nodig heeft en weet ze problemen te voorkomen. Een voorbeeld van haar preventieve aanpak: de wandeling van school naar gym was een nieuwe situatie. Zij heeft deze uitgebreid en gedetailleerd besproken met Peter, hem een speciale plek en rol gegeven. Die wandeling is goed gegaan. Mede dankzij het feit dat ook ouders deze verandering van te voren goed met Peter hebben doorgenomen. Een mooi voorbeeld van constructieve samenwerking school – ouders!

Gedragsvragenlijst TRF leerkracht groep 2: internaliserende problemen in de klinische range vanwege perfect willen zijn, bang zijn om fouten te maken, piekeren, gespannen, zelfbewust, moeite met correcties, soms verlegen, het moeilijk vinden om te praten over zijn gedrag. Verder noemt de leerkracht: onhandig, lawaaiig, moeite om een opdracht af te maken, moeite met concentreren en stil zitten, impulsief gedrag, friemelen, slordig werken, moeite met regels opvolgen en aan afspraken houden, verstoort de groep, ongehoorzaam, koppig en woede uitbarstingen.

Peter kan goed leiding geven, hij doet dit op een ‘natuurlijke manier’, niet dominant. Hij kan goed samenwerken met andere kinderen aan een gestructureerde aanpak. Hij is ook behulpzaam, wil andere kinderen en volwassenen graag helpen. Als hij ‘afgekoeld’ is, kun je het voorval met hem bespreken. Hij kan zorgzaam en lief naar andere kinderen zijn. Hij is zeer ondernemend.

Lichamelijke ontwikkeling: Toen hij 3 jaar was heeft Peter in het ziekenhuis gelegen. Hij draagt nu een bril. Grove motoriek houterig en fijne motoriek (zoals inkleuren) kost inspanning (groep 2). Hij is beweeglijk, heeft veel behoefte aan beweging tussendoor.

Gedrag in de thuissituatie: Ouders zijn betrokken bij de school en het gedrag van hun zoon op school. De samenwerking school – ouders verloopt goed: er is overleg en leerkracht en ouders wisselen hun ervaringen en de aanpak die werkt uit. De communicatie is open. Dit is van groot belang voor alle kinderen, maar zeker voor kinderen die extra ondersteuning nodig hebben en dat heeft Peter. Hij heeft een brede belangstelling, zoals voor biologie, verkeer, het werk van zijn ouders, techniek en het weer.

Ouders herkennen de zorg van de school: verveling op school (groep 2), moeite met regels en gezag en moeite met nieuwe dingen. Thuis ervaren de ouders hetzelfde soort gedrag, maar minder hevig en minder vaak. Het zijn ook andere situaties thuis en op school. Thuis is er meer ruimte voor de eigen inbreng van Peter. Ouders hebben een aanpak ontwikkeld die werkt: goed voorbereiden op veranderingen (zoals een andere zwemleerkracht) en hem ondersteunen om de verandering aan te kunnen. Complimenten voor ouders.

Ouders hebben het idee dat de structuur en uitdaging van groep 3 goed zijn voor Peter, evenals de aanpak van de leerkracht van groep 3. Peter vertelt thuis enthousiast over de dingen die hij op school heeft geleerd, hij kan daar eindeloos over doorgaan (zoals thema's uit het voorleesboek, nieuwe sommen en woorden). Hij geniet van het leren op school en ouders besteden er thuis veel aandacht aan, waardoor ze het leren op school goed ondersteunen.

Overblijven vindt Peter helemaal niet leuk. Verder gaat hij met plezier naar school.

Ouders herkennen het gedrag van Peter in zichzelf (vader had als kind ook woedebuien en moeder geeft aan ook koppig te zijn), al lijkt het bij hun zoon heftiger (door de combinatie?).

Gedragsvragenlijst CBCL ouders (eind groep 2): geen scores in het klinische gebied. De volgende probleemgedragingen worden genoemd: wil perfect zijn, is zelfbewust, kan verlegen zijn, soms nachtmerries, afhankelijk van volwassenen, onhandig, moeite met concentreren en stil zitten, impulsief gedrag, moeite met regels opvolgen en aan afspraken houden, ongehoorzaam, koppig en woede uitbarstingen.

Ouders maken zich er zorgen om dat Peter door zijn gedrag niet sociaal aanvaard wordt door andere kinderen (en hun ouders), dat ze hem gaan mijden. Ze vinden het ook naar voor Peter dat hij eronder lijdt als hij boos is geweest, achteraf vindt hij het dan vervelend. Maar hij heeft er zelf weinig grip op, de woede-uitbarstingen overkomen hem. Ze vrezen dat dit tot een negatief zelfbeeld zal leiden.

Mogelijke verklaringen van school en ouders van de problemen met werkhouding en gedrag

- Peter is rigide en star (trekt eigen plan, houdt daaraan vast, kan er moeilijk vanaf wijken, houdt zich vast aan afspraken, kan deze niet relativiseren) en moeite met veranderingen en nieuwe situaties.
- Peter denkt en reageert anders dan andere kinderen uit de groep. Mogelijk kenmerken van ADHD?
- Is er sprake van een ontwikkelingsvoorsprong? Hij is leergierig, leert makkelijk en heeft veel interesses.
- Peter stelt hele hoge eisen aan zichzelf, fouten maken mag niet, daarom reageert hij heftig op correcties. Hij is perfectionistisch en heeft misschien faalangst.
- Peter heeft een sterk gevoel voor rechtvaardigheid, heeft het idee dat hij het altijd gedaan heeft en reageert daarom heftig op een correctie.

Strategiefase

Samenvatting in clusters

Leerling: problemen met werkhouding en gedrag. Positief is zijn cognitieve ontwikkeling.

Onderwijsleersituatie: in groep 3 is er een betere afstemming op zijn onderwijsbehoeften dan in groep 2 het geval was.

Opvoedingssituatie: betrokken ouders, zij bieden hun zoon de aanpak die hij nodig heeft en ondersteunen thuis het onderwijs op school.

Vragen van school en ouders (onderkennend, verklarend en adviserend)?

1. Waar komt het gedrag van Peter vandaan? Hoe kunnen we hem begeleiden?
2. Is er sprake van een ontwikkelingsvoorsprong?
3. Hoe kan Peter leren omgaan met zijn frustratie, boosheid en starre gedrag?
4. Hoe voorkomen we dat hij een sociaal geïsoleerde positie krijgt?
5. Hoe stemmen we af op Peters onderwijs- en opvoedingsbehoeften? Welke aanpak heeft hij nodig? Graag een gezamenlijke aanpak voor school en ouders!

Onderzoeksvragen (n.a.v. vragen van school en ouders, aangevuld door diagnost)

1. Hoe is de werkhouding van Peter in de groep en tijdens het psychologisch onderzoek?
2. Wat is het niveau van zijn intelligentie - ontwikkeling? Is het profiel harmonisch? Is er sprake van een ontwikkelingsvoorsprong?
3. I.v.m. het gedrag van Peter: hoe zijn Peters executieve functies ontwikkeld?
4. Zijn er kenmerken van ADHD?
5. Hoe verloopt zijn sociale ontwikkeling? Hoe is zijn schoolbeleving en zelfbeeld?
6. Wat zijn Peters onderwijs- en opvoedingsbehoeften: welke aanpak heeft hij nodig?

Onderzoeksfase: antwoorden op de onderzoeksvragen

1. Hoe is de werkhouding van Peter in de groep en tijdens het psychologisch onderzoek?

Observaties in de groep

Indruk van de onderwijsleeromgeving

Er zijn 27 leerlingen. Om klokslag half 9 begint de les. Leerlingen lezen een boekje, het is stil. In deze rustige periode (10 minuten) kunnen leerlingen de overgang van huis naar school maken. Alle leerlingen, ook de drukkeren, kalmeren. De leerkracht loopt rond en ze geeft de leerlingen die dat nodig hebben extra aandacht. Zo kunnen ze allemaal doorwerken. Mooi!

Er heerst een positieve 'leersfeer' en een plezierige werksfeer. Leerlingen helpen elkaar en herinneren elkaar aan afspraken. De leerkracht is zowel pedagogisch als didactisch sterk, haar klassenmanagement is uitstekend. Leerlingen weten wat ze moeten doen en waar materialen liggen. Het is de derde week van september, toch zijn de regels hen al bekend. Zo gaat er geen leertijd verloren, leerlingen die klaar zijn, beginnen zelf met het volgende werkje. De leerkracht biedt veel structuur, herhaalt de gedragsregels regelmatig en legt uit waarom zo'n regel belangrijk is. Ze laat leerlingen ook zelf bepaalde regels verwoorden en geeft voortdurend sturende feedback vanuit die regels (effectieve feedback: wat is doel, wat doe je al goed en wat kan beter?). Ze is consequent: een leerling mag bijvoorbeeld pas een antwoord geven als hij zijn vinger heeft opgestoken. Ongewenst gedrag wordt direct gecorrigeerd. Overgangen worden aangekondigd ("over 3 minuten ....") en begeleid. Daarmee ontstaat een veilige en voorspelbare leeromgeving. De leerkracht weet alle leerlingen goed bij de les te betrekken en te motiveren. De effectieve leertijd is dan ook hoog. Ze heeft ook een affectieve band met haar leerlingen, er wordt geknuffeld en gelachen. Ze heeft plezier in haar werk en straalt dat uit, 'leren is leuk' is haar boodschap. Instructies zijn helder, speels en levendig (met stemwisselingen en gebaren). Zo hebben de leerlingen (en de leerkracht!) veel plezier met "de geheime gebarentaal voor letters". Voorkennis van leerlingen wordt geactiveerd en ze krijgen vragen die ze kunnen beantwoorden. Zo niet, dan helpt ze de leerling door één en ander voor te structureren. Zodra het te lawaaiig wordt, treedt ze op en is het snel weer stil. Positieve feedback is doorgaans hardop klassikaal ("zo stil als dat groepje nu werkt, zo stil wil ik het hebben" of "nu de werkstemmen aan net als bij ...") en corrigerende feedback is 1-op-1 en zachtjes, zodat het andere leerlingen niet stoort.

Conclusie: een sterke onderwijsleeromgeving, complimenten voor de leerkracht!

Gedrag van Peter

Peter komt vrolijk binnen, speelt met vriendje C en Knex. Als de andere leerlingen al lezen, is Peter nog zijn boekje aan het zoeken. De leerkracht ziet het en helpt hem op weg. Dan leest hij aandachtig, gezicht dicht op het boek en de zinnen met de vinger aanwijzend. Hierbij is hij niet afleidbaar. Tijdens de instructie (knippen/plakken van woordjes) is Peter met hele andere dingen bezig, zoals rommelen in zijn laatje, punt slijpen, iets met een papiertje, potloden vallen op de grond. Hij is beweeglijk, wipt/wiebelt op zijn stoel en friemelt met zijn bril en potloden. Toch lijkt hij de instructie te hebben opgepakt. Later dwaalt hij weer af, maar nadat de leerkracht hem er weer bij heeft gehaald (ze loopt naar hem toe en fluistert dat hij recht moet zitten en zijn bril op moet zetten), luistert hij aandachtig. Hij heeft deze externe sturing en regulering hard nodig. Dit heeft een positief effect op zijn werkhouding. Ook naar het filmpje kijkt hij aandachtig. Hij geniet van cognitieve prikkels en uitdaging. De leerling waar hij naast zit, C, is een goede keus. Deze heeft een rustgevend effect op Peter. Als Peter bijvoorbeeld clownesk gedrag vertoont (om aandacht van andere kinderen te krijgen), negeert

C dit en werkt rustig door, waardoor Peter ermee stopt. Dit geldt ook voor het meisje dat tegenover hem zit.

Op een gegeven moment mag Peter naar voren komen om een woord in “geheime gebarentaal” voor te doen. Hij gaat gek doen, de kinderen lachen, Peter ontremt en wordt heel druk. De leerkracht reguleert dit gedrag op tijd, waardoor het niet escaleert. Ze laat er even de ruimte voor, laat kinderen kort lachen en corrigeert het dan weer resoluut (“nu stop”). Peter lijkt meer moeite met de gebaren te hebben dan de andere leerlingen.

De relatie leerkracht – Peter is positief: hij zoekt haar vaak op voor hulp en steun en krijgt dat dan ook. Hij geniet van de complimentjes die zij geeft. Opvallend is dat Peter meer tijd en sturing bij overgangen nodig heeft dan de andere kinderen. Hij schakelt niet makkelijk om van de ene activiteit naar de andere. Als andere leerlingen al begonnen zijn, is hij nog bezig met heel andere dingen. Met extra begeleiding van de leerkracht lukt het hem dan toch. Hij aanvaardt correcties van de leerkracht, omdat ze duidelijk zegt wat hij moet doen (op concreet gedragsniveau: doe ...) en omdat haar emotie daarbij neutraal is.

Conclusie: Peter heeft veel extra sturing nodig. Hij krijgt dit over het algemeen ook. De huidige onderwijsleersituatie is goed afgestemd op wat hij nodig heeft.

Observaties tijdens het individuele psychologische onderzoek (1-op-1-situatie met veel structuur): hoe is zijn werkhouding?

Peter gaat vanuit het buitenspelen makkelijk mee voor onderzoek. Hij heeft er zin in, want “ik hou van werken”. Ook de tweede keer gaat hij makkelijk mee, de overgang levert geen probleem, hij rent al vrolijk vooruit naar de kamer en zit keurig aan tafel (op dezelfde plek) met een grote grijns te wachten als ik binnenkom.

Aanvankelijk is hij de eerste keer gespannen en zenuwachtig (lacherig na ieder antwoord). Hij wil het graag goed doen en komt licht faalangstig over. Zodra hij precies weet wat er van hem verwacht wordt en hij de eerste opdrachten gemaakt heeft, ontspant hij en geniet Peter van de cognitieve uitdaging. Hij heeft veel belangstelling voor de opdrachten, is zeer gemotiveerd en leergierig, met name op de doe-onderdelen. Peter is een flinke doorzetter. Hij werkt inzichtelijk en systematisch, vooral op de ruimtelijke onderdelen. Wat opvalt is dat hij flexibel te werk gaat, zonder enige moeite draait hij puzzelstukjes en blokjes systematisch om, net zolang tot het goed ligt. Zo maakt hij ook de laatste moeilijkste puzzel goed! Hij luistert naar instructies en kijkt aandachtig naar de opdrachten. Zijn visuele detailwaarneming is sterk. Hij houdt het materiaal dichtbij zijn ogen, om het beter te kunnen zien. Peter heeft veel behoefte aan bevestiging en feedback; sturing van buitenaf geeft hem steun. Tijdens het onderzoek in de teamkamer is Peter sterk afleidbaar voor geluid, hij ziet en hoort van alles, zoals het tikken van de klokken. Toch weet hij zich daarna weer op de taak te richten. Hij is beweeglijk en friemelt veel, zit voortdurend ergens aan (zoals zijn mouw).

Conclusie: zijn werkhouding doet ‘begaafd’ aan, vanwege het genieten van cognitieve uitdaging, leergierigheid en doorzettingsvermogen. Sociaal-emotioneel imponeert hij jonger.

2. Wat is het niveau van zijn intelligentieontwikkeling? Is het profiel harmonisch? Is er sprake van een ontwikkelingsvoorsprong?

Let wel: We merken hierbij op dat de scores bij jonge kinderen slechts een schatting zijn. Pas vanaf een jaar of 8 is de intelligentie betrouwbaar vast te stellen!

Onderzoeksmiddel: WISC-III (Wechsler Intelligence Scale, versie 3, bijlage 1).

Verbale intelligentie (VIQ) van Peter ligt rond de **115** (met 95% zekerheid tussen 106 en 122). Performale intelligentie (PIQ) ligt rond de **135** (met 95 % zekerheid tussen 120 en 140). Het verschil tussen VIQ en PIQ (20 punten) is zodanig groot, dat we geen waarde mogen hechten aan het Totale IQ (rond de 125).

Verbale leervermogen is bovengemiddeld. Deze score betreft het kunnen hanteren van taal: goed luisteren, begrijpen en onthouden van wat er gezegd is en het duidelijk maken, het uiten van je gedachten door te praten. *Performale leervermogen is hoog (begaafd; ruim bovengemiddeld).* Deze score betreft handelend bezig zijn en goed en gericht waarnemen met de ogen.

Vanuit de 3 factoren benadering zien we sterke scores:

- De *verbale begrip factor* is bovengemiddeld (VB rond 115)
- De *perceptuele organisatie factor* is hoog/ruim bovengemiddeld (PO rond 130)
- De *verwerkingssnelheid factor* is bovengemiddeld (VS rond 120)

Conclusie: bovengemiddeld IQ met een disharmonisch profiel. Er is inderdaad sprake van een ontwikkelingsvoorsprong. Sterke intelligentie met hoge scores voor verworven kennis en rekenen. Ruimtelijk constructief begaafd. Alleen voor Doolhoven is er een ondergemiddelde score vanwege een impulsieve taakaanpak. Hierdoor maakt hij fouten. Auditief geheugen is gemiddeld, maar zwakker dan de andere onderdelen. Tijdens de afname valt op dat vragen vaak herhaald moeten worden. Zijn werkgeheugen lijkt zwak. Dit zou wel eens kunnen samenhangen met zijn moeite om meerdere instructies te onthouden.

Peter's fijne motoriek is relatief zwak, ook op de Bender-test, waarbij hij figuren moet natekenen. Pen en papier - opdrachten kosten Peter veel tijd en energie. Hij ziet/weet het wel, maar het omzetten van deze kennis in een getekend of geschreven antwoord is moeilijk voor hem. Dat kan frustrerend zijn voor een begaafd kind dat het goed wil doen, zoals Peter.

3. Hoe zijn Peter's executieve functies ontwikkeld?

Executieve functies (EF) zijn cognitieve processen die nodig zijn voor doelgericht, efficiënt en sociaal aangepast gedrag. Problemen met EF uiten zich in concentratieproblemen, impulsiviteit, vergeetachtigheid, leerproblemen en sociaal ongewenst gedrag. De leerkracht en ouders hebben een vragenlijst over EF ingevuld (bijlage 2).

De leerkracht rapporteert:

- *Cognitieve inflexibiliteit:* Peter heeft moeite met veranderingen, hij reageert rigide en star. Hij kan moeilijk alternatieve oplossingen bedenken, blijft in een verkeerde aanpak hangen.
- *Weinig gedragsevaluatie:* hij heeft niet goed in de gaten wat zijn gedrag teweeg brengt bij anderen. Hij controleert zijn schoolwerk niet op fouten.

De ouders rapporteren:

- *Weinig inhibitie:* Peter kan impulsen niet goed onderdrukken en vindt het moeilijk om te stoppen met bepaald gedrag als de situatie dat vereist.

Leerkracht en ouders rapporteren beiden:

- *Zwak werkgeheugen:* voor Peter is het moeilijk om activiteiten met meer stappen uit te voeren. Hij vergeet dan al snel wat hij precies moest doen.

4. Zijn er kenmerken van ADHD?

Uit de observaties tijdens dit onderzoek en de verhalen van school en ouders komen signalen van ADHD naar voren: beweeglijk, aandachtsproblemen en impulsiviteit. Op de ADHD - vragenlijst zien we daar echter weinig van terug, behalve impulsiviteit op school.

Aandachtstekort	Laag (II)	Tamelijk laag (III)
Hyperactiviteit	Tamelijk laag (III)	Gemiddeld (V)
Impulsiviteit	Bovengemiddeld (VII)	Gemiddeld (V)
ADHD vragenlijst -totaal	deciel: tamelijk laag (III)	Ondergemiddeld (IV)

Conclusie: Begaafde leerlingen vertonen vaak gedrag dat doet denken aan ADHD. Daarom spreek ik vooralsnog van “één kenmerk, namelijk impulsiviteit”.

5. Hoe verloopt Peter's sociale ontwikkeling? Hoe is zijn schoolbeleving en zelfbeeld?

Onderzoeksmiddelen: VISK, Hoe ik mezelf vind, platen, tekeningen en kind-gesprek.

Op de Vragenlijst Inventarisatie Sociaal gedrag bij Kinderen (VISK, bijlage 3):

- rapporteert de leerkracht dat Peter de neiging tot terugtrekken heeft
- rapporteren zijn ouders dat hun zoon moeite met veranderingen heeft.

De schoolbeleving van Peter is positief. Op de vraag wat hij leuk vindt op school, antwoordt hij resoluut “Alles!”. De werkjes zijn leuk, de juf is lief en de andere kinderen ook.

Op de Zelfbeeldlijst ‘Hoe ik mezelf vind’ zien we een positief zelfbeeld voor:

- schools leren (rekenen, schrijven, spellen, lezen, cijfers);
- acceptatie door andere kinderen (mee mogen doen, veel vrienden hebben, samenspelen);
- sportief gedrag en behendigheid (gym, klimmen, rennen, ballen) en
- acceptatie door ouders (samen dingen doen, met elkaar praten, steun van opvoeders).

In de relatie met zijn broertje ervaart Peter rivaliteit en ruzie. Maar zijn ouders treden – in zijn beleving – “eerlijk” op bij een conflict. Ze vragen wat er aan de hand is. Soms krijgen ze straf (‘even op de trap zitten om af te koelen’).

Peter vertelt een uitgebreid verhaal over brand in huis, brandweer, nooduitgang en daders (hij was toen 3 jaar?). Dit houdt hem nog erg bezig en beangstigt hem. Hij rationaliseert dit sterk, om grip op zijn emoties te krijgen. Wellicht deze gebeurtenis eens zodanig aan hem uitleggen dat hij er meer grip op krijgt? Zijn cognitief/verstandelijke ontwikkeling is sterker ontwikkeld dan zijn sociaal-emotionele.

Conclusie: beleving van school, thuis en zelf zijn positief. Dit is bij kinderen van deze leeftijd vaker het geval. Desalniettemin betekent het dat Peters welbevinden goed is en dat hij zich gesteund voelt door zijn ouders en leerkracht.

Samenvatting van de onderzoeksgegevens

Positieve en protectieve factoren

- Peter leert makkelijk, hij is leergierig, nieuwsgierig en ondernemend. Hij houdt van taal- en rekenopdrachten. Hij heeft een brede belangstelling (biologie, verkeer, het werk van zijn ouders, techniek en het weer).
- Hij heeft een bovengemiddelde taal/spraakontwikkeling en een ruim bovengemiddeld ruimtelijk inzicht (begaafd). Er is sprake van een ontwikkelingsvoorsprong.
- Het zelfbeeld en de school- en thuisbeleving van Peter zijn positief. Hij is tevreden met zichzelf en ervaart steun van zijn leerkracht en ouders
- Peter kan samenwerken met andere kinderen in een gestructureerde situatie. Hij is behulpzaam en kan zorgzaam en lief zijn.
- De relatie leerkracht – Peter is positief: hij zoekt haar vaak op voor hulp en steun en krijgt deze dan ook. Hij geniet van haar complimentjes.
- De leerkracht is pedagogisch - didactisch sterk, haar klassenmanagement is uitstekend.
- De leerkracht heeft goed zicht op Peter, ze labelt zijn gedrag als onvermogen en stemt haar gedrag bewust af op zijn onderwijsbehoeften. Zo biedt ze hem de structuur die hij nodig heeft en weet daarmee problemen te voorkomen.
- Ouders hebben een aanpak ontwikkeld die past bij wat hun zoon nodig heeft: goed voorbereiden op veranderingen en veel structuur en steun bieden.
- De samenwerking school – ouders verloopt constructief.

Problemen en risicofactoren

- Peters verstandelijke/cognitieve ontwikkeling is sterker dan zijn sociaal-emotionele en fijn motorische.
- Werkhouding: Peter luistert slecht naar instructies, gaat impulsief aan de slag en maakt slordigheidfouten, omdat hij de structuur in een opdracht niet overziet.
- Tijdens de observaties valt op dat vragen vaak herhaald moeten worden. Zijn werkgeheugen is zwak. Hij kan moeilijk meerdere instructies tegelijk te onthouden.
- Peter kan zijn emoties moeilijk reguleren en het is voor hem moeilijk om zich snel aan te passen aan een verandering en om rustig te reageren op een correctie (want hij wil het juist goed doen).
- Peter schakelt niet makkelijk om van de ene activiteit naar de andere. Hij heeft hierbij meer tijd en sturing nodig dan andere kinderen van zijn leeftijd.
- Een aantal EF's zijn zwak ontwikkeld bij Peter: hij is cognitief inflexibel, heeft weinig gedragsevaluatie, een zwak werkgeheugen en weinig inhibitie van gedrag (reageert impulsief: eerst doen, dan pas denken).
- Peters fijne motoriek is zwak en zijn oog-hand-coördinatie toont een achterstand. Dit uit zich in moeite met pen-en-papier-opdrachten.

Integratie- en aanbevelingsfase

Samenhang: de aanpak van de huidige leerkracht en de ouders is in grote lijnen afgestemd op de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van Peter. Hier en daar kan hun aanpak nog gericht worden afgestemd op zijn sterke behoefte aan structuur, zijn zwakke werkgeheugen, cognitieve inflexibiliteit, geringe gedragsevaluatie en zwakke inhibitie van gedrag.

Doelen hiervan zijn onder andere:

- het verbeteren van Peters werkhouding: af luisteren van de gehele instructie, rustig aan het werk gaan en geen slordigheidfoutjes maken;

- Peter leren zijn emoties beter te beheersen en minder impulsief te reageren (eerst denken, dan doen).

Gezien bovenstaande: wat heeft Peter nodig qua aanpak?

Peter heeft een goede voorbereiding bij veranderingen nodig en steun door hem te herinneren aan concrete gedragsafspraken.

Sturing van buitenaf geeft hem steun. Hij heeft deze externe sturing en regulering hard nodig, dit heeft een positief effect op zijn werkhouding en gedrag.

Hij wil het graag goed doen en is daardoor licht faalangstig. Zodra hij precies weet wat er van hem verwacht wordt en hij de eerste opdrachten gemaakt heeft, ontspant hij en geniet van de cognitieve uitdaging. Peter heeft dus veel behoefte aan bevestiging. Vanwege zijn faalangst: benoem dat fouten maken mag, het hoort erbij, het is zelfs goed want je leert ervan: “van fouten leer je!”. Geef zelf als leerkracht en ouders het goede voorbeeld: iedereen maakt wel eens fouten en dat is niet erg.

Bij een emotionele uitbarsting: laat hem afkoelen. Bespreek daarna kort wat er is gebeurd, en vooral hoe hij zich een volgende keer kan gedragen, in termen van concreet gedrag: wat zie en hoor je dan? Hij heeft veel behoefte aan uitleg, dit geeft hem grip op zijn omgeving. Peter zal geleidelijk aan moeten leren zijn emoties beter te reguleren. Het is hiervoor nodig dat hij in een vroeg stadium zijn boosheid voelt opkomen, zodat hij deze kan indammen voordat het te laat is. Help hem hierbij door het te benoemen zodra je ziet dat hij boos wordt. Als de emotieregulatie ondanks de extra begeleiding vanuit school en thuis problematisch blijft: overweeg dan buitenschoolse hulp. Neem in dit geval met me contact op, ik kan meedenken en Peter gericht verwijzen.

Hou rekening met zijn zwakke werkgeheugen door maar 1 opdracht tegelijk te geven. Ondersteun dit zwakke werkgeheugen met plaatjes met een stappenplan en kladblaadjes.

Peter heeft behoefte aan reële feedback vanuit een positieve betrokken benadering van leerkracht en ouders en vanuit duidelijke gedragsregels en afspraken: wat spreken we af?; wat lukt je al goed en wat kan beter?

Peter heeft behoefte aan controle en grip (sterke behoefte aan autonomie), probeer hem daarom te betrekken bij de afspraken die je maakt: wil hij dat?; kan hij dat? Maak soms onderscheid tussen ‘wat moet’ en ‘wat mag’. Bijvoorbeeld ‘je moet dit nu opruimen, je mag zelf kiezen in welke bak’.

Laat hem friemelen (stressballetje of zoiets), dit vermindert onrust en verhoogt concentratie. Geef hem tussendoor even beweging, zo kan hij zijn beweeglijkheid beter aan. Overweeg een wiebelkussen op zijn stoel, dit wil hij graag en het kan zijn concentratie bevorderen.

Voeg Peter samen met andere leerlingen die een cognitief uitdagend aanbod nodig hebben. Zo leert hij van en met andere leerlingen.

Goede afstemming en samenwerking tussen school en ouders, regelmatig overleg over:

- Wat gaat goed en wat moeilijk? Wat kan thuis ondersteund worden?

- Welke gedragsdoelen streven we als school en ouders na?
- Welke aanpak werkt goed bij Peter? Uitwisselen en elkaar tips geven.

I.v.m. schrijfmotoriek, oog-hand-coördinatie en pengreep: kinderfysiotherapie (bij voorkeur via ..., want zij stemt goed af met school).

Zie bijlagen 4 & 5 ter inspiratie: wat doen leerkracht en ouders al en wat kan gericht?

Adviesfase: adviesgesprek met ouders en school

Ouders, leerkracht en IB herkennen Peter in de onderzoeksgegevens. Hun eigen verklaringen zijn nagelopen en naast de uitkomsten van dit onderzoek gelegd. Ze geven aan hem nu beter te begrijpen. De doelen zijn geconcretiseerd met de leerkracht (wat kan zij over een maand zien en horen?) en de gewenste aanpak is besproken. De leerkracht geeft aan haar aanpak nog beter op Peter af gaan stemmen. We bespreken met welke leerlingen ze Peter kan samenvoegen tot een subgroepje. Ze is net bezig met het maken van een groepsplan voor de HGW-training en vindt het leuk dit uit te proberen. Ouders geven toestemming om het verslag (dat ze al gelezen hebben) aan de IB en leerkracht te geven.

Afspraken

1. De IB zal – op verzoek van de leerkracht - over twee weken in de groep observeren in hoeverre het de leerkracht lukt om bovenstaande te bieden.
2. Ouders melden Peter aan voor fysiotherapie.
3. School en ouders spreken elkaar op .. om de vorderingen te bespreken en hun aanpak op elkaar af te stemmen.
4. Bij vragen kunnen ouders of school (na overleg met ouders) contact met me opnemen.
5. Evaluatie van de aanpak over een half jaar (dd) door IB, leerkracht en ouders: zijn de doelen bereikt? De IB mailt de uitkomst hiervan naar onderzoeker.

Bijlage 1: Informatie over de intelligentietest WISC-III

Met de WISC-III is het algemeen intelligentieniveau te bepalen. De test geeft een schatting van de intelligentie. De test bestaat uit dertien subtests en is voor kinderen van 6 tot 16 jaar.

De subtests zijn verdeeld over twee subschalen:

- Verbale schaal: intelligentie op basis van taalbegrip. De taken doen een beroep op taal in allerlei situaties.
- Performale schaal: praktische intelligentie. De taken doen een beroep op handelend problemen oplossen.

Het gemiddelde IQ ligt rond de 100; een IQ hoger dan 110 is bovengemiddeld en een IQ lager dan 90 is ondergemiddeld. Dit alles in vergelijking met leeftijdsgenoten.

De test geeft zicht op drie factoren:

- *Verbale begrip* (VB): algemene ontwikkeling en kennis, opgedaan via school en dagelijkse ervaring. Het betreft opdrachten die een beroep doen op het abstractievermogen, de woordenschat, het verbaal begrip en het inzicht in alledaagse sociale situaties.
- *Perceptuele organisatie* (PO): opdrachten met concreet materiaal (zoals puzzels en figuren van blokjes) die een beroep doen op het ruimtelijk inzicht. De opdrachten moeten binnen een bepaalde tijd gemaakt worden.
- *Verwerkingssnelheid* (VS): de mate waarin informatie kan worden opgenomen, vastgehouden en opnieuw weergegeven.

Op de WISC III is een score van 10 gemiddeld; scores van 8 tot 12 vallen binnen het gemiddelde. Een score van 7 en lager is ondergemiddeld; van 13 en hoger is bovengemiddeld. Peter's scores zijn als volgt:

Verbale subtests	Score
Informatie: verworven kennis	14
Overeenkomsten: zien van overeenkomsten, abstract denken en logisch redeneren	11
Rekenen: rekenen en auditieve informatieverwerking	13
Woordkennis: actieve woordenschat	12
Begrijpen: inzicht in dagelijkse situaties	12
Cijferreeksen: op volgorde onthouden van cijfers, het auditief sequentieel geheugen	9
Performale subtests	
Onvolledige tekeningen (wat is weggelaten?): visuele detailwaarneming	17
Substitutie: tekens en cijfers koppelen	15
Plaatjes ordenen: logisch rangschikken van zinvolle informatie, sociaal inzicht	10
Blokpatronen (figuren naleggen): ruimtelijk constructief inzicht en handelen	14
Figuur leggen (puzzels maken): ruimtelijk inzicht en werkwijze	16
Symbolen vergelijken: twee groepen symbolen vergelijken, visuele discriminatie	12
Doolhoven: overzien en oplossen van taken waarbij 'overzicht' en planning nodig is	6 *

Bijlage 2: BRIEF, vragenlijst voor Executieve functies

Executieve functies (EF) zijn cognitieve processen zijn nodig zijn voor doelgericht, efficiënt en sociaal aangepast gedrag. Problemen met EF uiten zich in concentratieproblemen, impulsiviteit, vergeetachtigheid, leerproblemen en sociaal ongewenst gedrag.

BRIEF - schalen met scores van Peter	T-scores & percentiel-scores (%) leerkracht	T-scores & percentiel-scores (%) ouders
T-scores boven de 65 en percentielen boven de 91 zijn mogelijk klinisch significant		
1. Inhibitie <i>Kan het kind impulsen onderdrukken en stoppen met bepaald gedrag als de situatie dat vereist?</i> Items betreffen o.a.: impulsiviteit, denkt niet na voordat hij/zij iets doet, wild gedrag, moeite om rem te zetten op gedrag, valt anderen in de rede, praat op verkeerde momenten.	T-score 52 % 77	T-score 67 % 92
2. Cognitieve flexibiliteit <i>Heeft het kind moeite met veranderingen, is het rigide en star? Kan het kind alternatieve oplossingen bedenken of blijft het een verkeerde aanpak steeds maar proberen?</i> Items betreffen o.a.: raakt van streek bij nieuwe situaties of wanneer plannen veranderen, kan een teleurstelling of correctie moeilijk verwerken.	T-score 63 % 85	T-score 48 % 50
3. Emotieregulatie <i>Kan het kind zijn/haar emoties in goede banen leiden of reageert het kind met heftige emotionele reacties op kleine gebeurtenissen?</i> Items betreffen o.a.: explosieve woedeaanvallen, hult snel, verandert snel van humeur, raakt snel overstuurd.	T-score 59 % 88	T-score 50 % 56
4. Initiatief nemen <i>Begint het kind uit zichzelf met een activiteit of taak? Kan het kind zelf met nieuwe ideeën komen of antwoorden bedenken?</i> Items betreffen o.a.: begint niet uit zichzelf, moet daartoe aangespoord worden, is niet creatief bij het oplossen van een probleem.	T-score 36 % 20	T-score 46 % 43
5. Werkgeheugen <i>Kan het kind activiteiten met meer stappen uitvoeren of vergeet het kind wat het precies moest doen?</i> Het werkgeheugen is belangrijk voor het voltooien van een taak. Informatie wordt tijdelijk opgeslagen in het werkgeheugen, zodat het te bewerken is. Items betreffen o.a.: onthoudt alleen het eerste of laatste, moeite met concentreren, afleidbaar, heeft hulp van leerkracht of ouders nodig om een taak te volbrengen, vergeet wat hij/zij aan het doen was, moeite met dingen onthouden.	T-score 75 % 72	T-score 70 % 68
6. Plannen en organiseren <i>Is het kind in staat om vooruit te denken, een doel te stellen en te anticiperen op wat er komen gaat? Raakt het kind overweldigd door een grote hoeveelheid informatie, ziet het door de bomen het bos niet meer?</i> Items betreffen o.a.: heeft goed idee maar krijgt het niet op papier, raakt verstrikt in details en overziet geheel dan niet, geschreven werk is slordig, vergeet werk in te leveren, ook als het af is.	T-score 40 % 27	T-score 44 % 30

7. Ordelijkheid en netheid <i>Hoe netjes is het kind met schoolwerk, opruimen en ordenen?</i> Items betreffen o.a.: slordig, laat dingen slingeren, rommelige kamer of schooltafel, kan spullen niet vinden, raakt dingen kwijt.	T-score 57 % 79	T-score 55 % 73
8. Gedragsevaluatie <i>Heeft het kind in de gaten wat haar/zijn gedrag teweeg brengt bij anderen? Controleert het kind het schoolwerk op fouten?</i> Items betreffen o.a.: maakt slordigheidfouten, moeilijk leesbaar handschrift, kent eigen sterke en zwakke punten niet goed, maakt schoolwerk niet af, spreekt of speelt luidruchtig.	T-score 73 % 100	T-score 59 % 81
Gedragregulatie index (schalen 1, 2 en 3): in hoeverre is het kind in staat om flexibel te denken, en emoties en gedrag te beheersen door impulscontrole?	T-score 52 % 64	T-score 57 % 79
Metacognitie index (schalen 4 t/m 8): in hoeverre is het kind in staat om zelfstandig taken uit te voeren en problemen op te lossen met de beoordeling van eigen gedrag.	T-score 40 % 18	T-score 50 % 52
Totaalscore: alle schalen tezamen	T-score 49 % 84	T-score 53 % 60

Bijlage 3: Vragenlijst Inventarisatie Sociaal gedrag Kinderen	Scores leerkracht	Scores ouders
VISK Totale score	Beneden-gemiddeld	Beneden-gemiddeld
Niet afgestemd: gedrag dat niet goed afgestemd is op de situatie, vaak drammerig, ongehoorzaam, snel boos en moeilijk af te remmen of te corrigeren	Laag	Beneden-gemiddeld
Neiging tot terugtrekken: weinig behoefte aan contact met anderen; zelden initiatief tot interactie nemen en vaak afwijzend op initiatieven van anderen reageren.	Hoog	Beneden-gemiddeld
Oriëntatieproblemen: niet voldoende georiënteerd in hun activiteit, in tijd en in persoon; niet automatisch aanvoelen hoe een activiteit verloopt, vaak geen tijdsbesef en maken geen onderscheid tussen vreemden en bekenden.	Zeer laag	Laag
Niet snappen: moeite met het snappen van sociale informatie; snappen niet wanneer iets als een grapje bedoeld is en dat je sommige dingen niet letterlijk moet opvatten.	Laag	Beneden-gemiddeld
Stereotype gedrag: relatief veel stereotype bewegingen en op een stereotype manier reageren op zintuiglijke informatie; fladderen bij opwinding met de armen en ruiken of voelen aan objecten.	Beneden-gemiddeld	Gemiddeld
Angst voor veranderingen: veel weerstand tegen veranderingen en reageren heftig op nieuwe situaties; erg van streek raken als dingen op een andere plek staan, houden van vaste routines.	Gemiddeld	Boven-gemiddeld

Bijlage 4: Aanpak voor cognitief sterke leerlingen (welke andere leerlingen hebben deze aanpak ook nodig?)

Onderwijsbehoeften van cognitief sterke (begaafde leerlingen). Zij hebben nodig:

Opdrachten die aansluiten bij hun vaardigheden, maar tegelijkertijd hun probleem oplossen en abstract denken vergen

Open, betekenisvolle en complexe opdrachten die een beroep op hun creativiteit en die een onderzoekende houding uitlokken

Opdrachten die gericht zijn op iets specifiek leren (i.p.v. presteren) en waarop ze fouten kunnen en mogen maken, want van fouten leren ze

Uitleg dat bepaald schoolwerk ‘begrip en inzicht’ vergt (daar hoeft je dus minder voor te leren, dat komt je ‘aanwaaien’), maar dat ander schoolwerk juist ‘uit het hoofd leren’ vergt (daar moet je dus voor oefenen, ook al is dat ‘saai’ en kost het tijd). De boodschap is ‘inzet loont’.

Reële en informatieve feedback door leerkracht en ouders, op gedragsniveau verwoord en vanuit een helder doel dat samen met de leerling is bepaald: wat lukt je al (feed back) en wat kun je doen om dichterbij dat doel te komen (feed forward)?

Een leerkracht en ouders die de begaafdheid positief labelt. Zo kan het kind zijn eigenheid behouden en hoeft het zich aan te passen aan de ‘middenmoot’ (om niet op te vallen).

Een leerkracht en ouders die de krachten van het kind herkent en erkent, begrip toont maar wel eisen blijft stellen (“ik begrijp dat je ..., maar ik verwacht toch dat je ...”).

Een vrijetijdsbesteding die beroep doet op hun andere talenten, zoals creatieve, motorisch/sportieve, naturalistische of muzikale activiteiten.

Bijlage 5: Aanpak voor drukke en impulsieve leerlingen (welke andere leerlingen hebben deze aanpak ook nodig?)

Bij een zwakke aandachtsregulatie

- Zoek geregeld even (oog)contact met de leerling.
- Deel een opdracht op in kleine deeltaakjes.
- Geef het kind na ieder voltooid deeltaakje even een complimentje.
- Stel korte termijn doelen die bereikbaar zijn.
- Geef het kind extra tijd om iets af te maken.
- Geef één opdracht tegelijk.
- Leer een kind zichzelf te instrueren tijdens het werk.
- Gebruik hierbij ter ondersteuning plaatjes of stickers op de tafel.
- Geef duidelijke, concrete en korte instructies.
- Vraag het kind de instructies te herhalen om te controleren of alles goed is overgekomen.

Bij hoge impulsiviteit

- Bereid het kind voor op vrije situaties met afspraken over gewenst gedrag.
- Zeg niet alleen wat niet mag, maar vooral hoe het wél moet.
- Wees altijd prompt met afwijzing of beloning van gedrag.
- Vergeet niet complimentjes te geven als het goed gaat
- Spreek af welk gedrag wanneer gewenst is en help hem die situaties te herkennen.

Bij motorische onrust

- Geef ruimte voor activiteit (even rennen, iets voor de leerkracht halen of wegbrengen).
- Geef tussendoor een korte pauze waarin motorische activiteit is toegestaan. Doe even een spring- of andere oefening waar alle kinderen aan mee mogen doen. Zo valt de beweeglijke leerling minder op en hebben ze allemaal even de ruimte om te bewegen.